

FSD2625

**Suomalaisten käsityksiä Neuvostoliitosta,
venäläisistä ja virolaisista 1989**

Aineisto-opas

TIETOARKISTO

Tämän aineisto-oppaan viittaustiedot:

Suomalaisten käsityksiä Neuvostoliitosta, venäläisistä ja virolaisista 1989 [aineisto-opas]. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [tuottaja ja jakaja], 2018.

Aineisto-opas on luotu aineiston versiosta 1.0 (18.5.2011).

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto
33014 Tampereen yliopisto

Asiakaspalvelu:
asiakaspalvelu.fsd@uta.fi
040 190 1442

Palveluportaali Aila:
<https://services.fsd.uta.fi/>

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto
<http://www.fsd.uta.fi/>

Lukijalle

Tämä aineisto-opas on osa Tietoarkistoon arkistoitua tutkimusaineistoa FSD2625. Oppaan alussa on tiedot aineiston sisällöstä, aineiston rakenteesta ja keruusta sekä luettelo julkaisuista, joissa aineistoa on käytetty. Opas sisältää myös aineiston keräämisessä käytetyt dokumentit, esimerkiksi mahdolliset haastattelukysymykset, kirjoitusohjeet, tutkimuskutsut, litterointiohjeet tai virikemateriaalit. Tekstiaineistoista mukana on usein lisäksi aineistonäyte, josta selviää esimerkiksi käytetty litterointitaso.

Liitteenä olevat aineistoon kuuluvat dokumentit on tarvittaessa anonymisoitu. Kaikki oppaan sisältämät aineiston keräämisessä käytetyt dokumentit toimitetaan asiakkaalle aineiston latauksen yhteydessä myös erillisinä tiedostoina

Aineistoon ja sen tekijöihin tulee viitata asianmukaisesti kaikissa julkaisuissa ja esityksissä, joissa aineistoa käytetään. Tietoarkiston antaman malliviittaustiedon voi merkitä lähdeluetteloon sellaisenaan tai sitä voi muokata julkaisun käytäntöjen mukaisesti. Malliviittaus:

Raittila, Pentti (Tampereen yliopisto): Suomalaisten käsityksiä Neuvostoliitosta, venäläisistä ja virolaisista 1989 [sähköinen tietoaineisto]. Versio 1.0 (2011-05-18).
Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2625>

Tietoarkistoon on lähetettävä viitetiedot kaikista julkaisuista, joissa käyttäjä hyödyntää aineistoa. Aineiston alkuperäiset tekijät ja tietoarkisto eivät ole vastuussa aineiston jatkokäytössä tuotetuista tuloksista ja tulkinnoista.

Sisältö

1	Aineiston kuvailu	1
1.1	Aineiston otsikot ja datan versio	1
1.2	Sisällön kuvaus	1
1.3	Aineiston rakenne ja keruu	2
1.4	Aineiston käyttö	3
A	Haastattelukysymykset	5
B	Aineistonäyte	9

Luku 1

Aineiston kuvailu

1.1 Aineiston otsikot ja datan versio

Aineiston nimi: Suomalaisten käsityksiä Neuvostoliitosta, venäläisistä ja virolaisista 1989

Aineiston nimi englanniksi: Finnish Images of the Soviet Union, Russians and Estonians 1989

Aineisto-opas on luotu aineiston versiosta 1.0 (18.5.2011).

1.2 Sisällön kuvaus

Tekijät

Raittila, Pentti (Tampereen yliopisto. Journalismin tutkimusyksikkö)

Hihnala, Paula

Aineiston tekijänoikeudet

Tietoarkiston ja aineiston luovuttajan tekemän sopimuksen mukaisesti.

Aineiston luovuttaja

Raittila, Pentti (Tampereen yliopisto. Journalismin tutkimusyksikkö)

Aineisto luovutettu arkistoon

17.11.2010

Asiasanat

asennemuutos; asenteet; ennakkoluulot; mielipiteet; Neuvostoliitto; neuvostoliittolaiset; poliittiset asenteet; stereotypiat; suvaitsevaisuus; Venäjä; venäläiset; Viro; virolaiset

Tieteenala / Aihealue

OKM:n tieteenalaluokitus: yhteiskuntatieteet

CESSDAn luokitus: konfliktit, turvallisuus ja rauha; poliittinen käyttäytyminen, poliittiset asenteet ja mielipiteet

Sarjakuvaus

Tämä aineisto kuuluu sarjaan:

Aineistot, jotka eivät kuulu sarjaan

Yksittäiset aineistot, jotka eivät kuulu mihinkään sarjaan.

Sisällön kuvaus

Teemahaastatteluissa on tiedusteltu suomalaisten mielipiteitä liittyen Neuvostoliittoon sekä neuvostoliittolaisiin ja virolaisiin. Haastattelun aikana haastateltavalle näytettiin Neuvostoliittoon liittyviä kuvia, sanalistoja, tekstiotteita sekä lehtileikkeitä, joita haastateltavaa pyydettiin kommentoimaan. Kysymyksissä esiin nostetut teemat käsittelivät muun muassa politiikkaa, arkielämää, taloutta ja kulttuuria. Näkemyksiä kysytään paitsi neuvostoliittolaisista ihmisistä myös Neuvostoliitosta valtiona. Haastatteluissa on pyritty tietoisesti rikkomaan "sopivan puhettavan normi" esimerkiksi myötäilemällä haastateltavan puhetapaa sekä käyttämällä tämän kanssa samaa sanastoa.

Haastatteluja on kerätty neljään eri ikäryhmään kuuluvilta suomalaisilta. Ikäryhmät jaksottuivat 15 vuoden välein siten, että haastateltavien syntymävuodet olivat 1923, 1938, 1953 ja 1968. Haastatellut olivat kotoisin neljältä eri paikkakunnalta, jotka sijaitsivat Uudenmaan läänissä, Hämeen läänissä, Oulun läänissä ja Vaasan läänissä.

Aineisto on kerätty alunperin Pentti Raittilan lisensiaatin työtä varten. Kaikki haastattelut on tehty keväällä 1989.

1.3 Aineiston rakenne ja keruu

Maa: Suomi

Kohdealue: Suomi

Havainto/aineistoyksikkötyyppi: Henkilö

Perusjoukko/otos: Neljän paikkakunnan vuosina 1923, 1938, 1953 ja 1968 syntyneet suomalaiset

Aineistonkeruun ajankohta: 20.1.1989 – 13.4.1989

Kerääjät: Raittila, Pentti (Tampereen yliopisto. Journalismin tutkimusyksikkö)

Aineistonkeruun tekniikka: Haastattelu

Keruväline tai -ohje: Haastatteluteemat tai haastattelurunko

Aineiston ajallinen kattavuus: 1918 – 1989

Tutkimuksen aikaulottuvuus: Poikkileikkausaineisto

Havainto/aineistoyksiköiden valinta: Ei-todennäköisyysotanta: harkinnanvarainen poiminta

Haastateltaviksi valittiin neljällä eri paikkakunnalla asuvia suomalaisia, jotka olivat syntyneet vuosina 1923, 1938, 1953 ja 1968. Haastatellut on valittu kunkin paikkakunnan rekisteritoimistosta poimimalla kymmenen nimeä kustakin tutkittavasta ikäryhmästä. Näistä nimiluetteloista haastateltavat poimittiin siten, että kuhunkin ikäryhmään tuli monipuolinen ammattirakenne ja suurin piirtein saman verran miehiä ja naisia. Haastateltaviin otettiin yhteyttä kirjeitse ja puhelimitse. Reilu kolmannes niistä, joihin otettiin yhteyttä, kieltäytyi haastattelusta.

Aineiston määrä: 40 haastattelun litteraatiot rtf- ja html-tiedostoina. Litteraatioiden pituudet vaihtelevat 7-22 sivun välillä. Aineistoliitteenä haastatteluissa näytettyjä kuvia, sanalistoja ja lehtileikkeitä.

1.4 Aineiston käyttö

Aineiston käytössä huomioitavaa

Aineisto on anonymisoitu tutkijan toiveiden mukaisesti. Aineistosta on poistettu kaikki haastateltavien suorat ja epäsuorat tunnistetiedot, mukaanlukien haastateltavan nimi, asuinpaikkakunta ja työpaikka. Syntymäpaikkakunta (jos eri kuin asuinpaikkakunta) sekä aikaisemmat asuinpaikkakunnat on sopimuksen mukaisesti jätetty näkyviin. Sellaiset haastattelujen kohdat, joissa on litteraation perusteella selvästi käytetty virikeaineistoa, on merkitty tunnistein KUVIA, SANALISTA, LEHTILEIKE ja TEKSTINÄYTE.

Julkaisut

Raittila, Pentti (1993). Neuvostoliitto suomalaisten puheissa. Mieliäpidetutkimuksista haastattelupuheen retoriikan analyysiin. Tampere: Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Lisensiaattitutkimus.

Raittila, Pentti (2004). Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittälyä. Tampere University Press. Mediatutkimuksia. (Väitöskirja: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.)

Ajantasainen julkaisuluettelo aineiston kuvailun yhteydessä osoitteessa

<https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD2625>

Aineiston sijainti

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto

Käyttöoikeudet

Aineisto on käytettävissä (D) vain luovuttajan luvalla.

Liite A

Haastattelukysymykset

FSD2625 SUOMALAISTEN KÄSITYKSIÄ NEUVOSTOLIITOSTA, VENÄLÄISISTÄ JA VIROLAISISTA 1989

FSD2625 FINNISH IMAGES OF THE SOVIET UNION, RUSSIANS AND ESTONIANS 1989

Tämä dokumentti on osa yllä mainittua Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon arkistoitua tutkimusaineistoa.

Dokumenttia hyödyntävien tulee viitata siihen asianmukaisesti lähdeviitteellä.

Lisätiedot: <http://www.fsd.uta.fi/>

This document forms a part of the above mentioned dataset, archived at the Finnish Social Science Data Archive.

If the document is used or referred to in any way, the source must be acknowledged by means of an appropriate bibliographic citation.

More information: <http://www.fsd.uta.fi/>

Detta dokument utgör en del av den ovannämnda datamängden, arkiverad på Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv.

Om dokument är utnyttjat eller refererat till måste källan anges i form av bibliografisk referens.

Mer information: <http://www.fsd.uta.fi/>

Liite 3. Teemahaastattelujen

Haastatteluteemat

- YLEISTÄ: Keskeinen huomio

abduktiivisen päättelyn johtolankoihin

-- Hyvä naapuri vai Suomen itsenäisyyden uhkaaja

-- tavallisen neuvostoihmisen arkielämä (elintaso, harrastukset, kansalaisoikeudet, tyytyväisyys)

-- Poliittiset aspektit (kiinnostus politiikasta, suhtautuminen sosialismiin, käsitys Neuvostoliitto:n demokratiasta ja koko poliittisesta järjestelmästä)

-- Kansallinen aspekti (vrt. suhtautumiseen muihin vieraisiin kansoihin.)
Neuvostoliitto suhteessa suomalaisuuteen, isänmaallisuuteen, kansalliseen identiteettiin

- ALOITUS taustatiedoista (hyvin neutraaleista): ammatti, työn laatu, harrastukset, kauanko asunut paikkakunnalla, työpaikka yms. kevyttä jutustelua. Sitten jotenkin luontevasti itse aiheeseen (mahdollisesti kuvan avulla):

Millä sanoilla lyhyesti kuvaisit Neuvostoliittoa?

Tai: Mitä sinulle ensiksi tulee mieleen, kun kuulet sanan Neuvostoliitto?

Tai: mikä lapsuuden ensimmäinen mielikuva Neuvostoliitosta tai venäläisistä?

Tai: Oletko käynyt Neuvostoliitossa? Millaiset matkavaikutelmat?

TIEDOTUSVÄLINEIDEN SEURAAMINEN:

- Mitä seuraa ja miten paljon. Miten paljon lukee/katsoo
- Hvan yleinen politiikan ja kansainvälisten tapahtumien seuraaminen
- Hvan käsitys seuraamiensa tiedotusvälineiden luotettavuudesta

HAASTATELTAVAN OMAT KOKEMUKSET Neuvostoliitosta

- Sodat, Neuvostoliiton matkat
- Mielipiteet neuvostoliittolaisista tuotteista

SUHTAUTUMINEN SOSIALISMIIN/ KOMMUNISMIIN. KÄSITYKSET NEUVOSTOLIITON POLIITTISESTA JA TALOUDELLISESTA JÄRJESTELMÄSTÄ.

SUHTAUTUMINEN NEUVOSTOLIITON ULKOPOLITIikkaan/UHKAAN

- Rooli maailmassa: rauhan turvaaja vai sodan uhka? Miten eroaa USA:n ulkopolitiikasta, vai eroaako?

KÄSITYS TAVALLISEN NEUVOSTOIHMISEN ELÄMÄSTÄ

SUHTAUTUMINEN VENÄLÄISIIN IHMISIIN (+MUIHIN NEUVOSTOLIITTOLAISIIN)

SUHTAUTUMINEN PERESTROIKAAN

EESTI/VIRO

SUOMEN JA NEUVOSTOLIITON SUHTEET, MIELIPIDE YYA:STA

OMAN NEUVOSTOLIITTO-KUVAN MUUTTUMINEN VUOSIKYMMENTEN KULUESSA

LOPUKSI: Jäikö haastateltavalle mieleen jotain tärkeää, jota vielä haluaisi sanoa Neuvostoliitosta tai venäläisistä?

Haastattelujen litteroinnin periaatteet ja käytetyt merkinnät

- Haastateltavan puhe on litteroitu murreasussa ja mahdollisimman sanatarkasti (näytteissä kursiivilla). Haastattelijan puheenvuoroja on jossain määrin tiivistetty.

- Merkinnät litterointikatkelmissa:

.. lyhyt tauko

... pitempi tauko

(---) jätetty pois sanoja tai lauseita

>>>> lukemisen "apumerkki", joka osoittaa sisällöllisen käänteen hvan puheessa (käytetty vain joissakin haastatteluissa)

lihavointi (vain joissakin katkelmissa) lukemisen helpottamiseksi, ei siis haastateltavan korostus tms.

[3] numerokoodi hakasulkeissa on apumerkki, joka helpottaa tekstissä käsiteltävän kohdan löytymistä katkelmasta

Liite B

Aineistonäyte

FSD2625 SUOMALAISTEN KÄSITYKSIÄ NEUVOSTOLIITOSTA, VENÄLÄISISTÄ JA VIROLAISISTA 1989

FSD2625 FINNISH IMAGES OF THE SOVIET UNION, RUSSIANS AND ESTONIANS 1989

Tämä dokumentti on osa yllä mainittua Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon arkistoitua tutkimusaineistoa.

Dokumenttia hyödyntävien tulee viitata siihen asianmukaisesti lähdeviitteellä.

Lisätiedot: <http://www.fsd.uta.fi/>

This document forms a part of the above mentioned dataset, archived at the Finnish Social Science Data Archive.

If the document is used or referred to in any way, the source must be acknowledged by means of an appropriate bibliographic citation.

More information: <http://www.fsd.uta.fi/>

Detta dokument utgör en del av den ovannämnda datamängden, arkiverad på Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv.

Om dokument är utnyttjat eller refererat till måste källan anges i form av bibliografisk referens.

Mer information: <http://www.fsd.uta.fi/>

PH: Mitäs sää ajattelet kulutustavaroitten tasosta, jos ei ajattele teknologiaa, vaan minkälaisia tuotteita siellä tehdään?

H: Mmm. Kyllä siellä hyviä tehdään, ei siellä huonoja tehdä. Tottakai on kaikissa - onhan sanotaan sota-autoissa esimerkiksi, niin nehän on aika idioottivarmoja, nehän on kauhian näkösiä - en tiä sitten. En oo sillai ajatellu. Mutta siellä on kuitenkin niin paljon puutetta toisin paikoin tällasista tavaroista. En tiedä sitten onko ne kerääntyyny yhteen paikkaan ne oikein huippujutut ja sitten tuota niin siellä on paljon hätää kärsiviä paikkoja. Siellä sitten melekeen revitään vaatteet pois päältä kun menee. (TURISTIT?) Niin. Että sen mää oon ainakin pannu merkille. Että kuitenkin sillai niinkö, että tulee ristiriitanen olo itellä, että hetkinen onko tämä tosiaankin, onko tämä nyt oikia maakaan., että kun sieltä tulee ihmiset Suomeen ja kertoo mitä siellä on tapahtunnu, niin kyllä mää sanon, että on aikamoinen heitto. Että eihän niinkö Suomessa niin kauhia heitto oo, että jos mennään johonkin tämmöseen pieneen kaupunkiin [kotikaupunki], no ei se nyt paljon eroa jostain isommasta kaupungista sillä lailla. Ei meillä oo puutetta sen enmpi kuin heilläkään. se on kaikki ....

PH: Se on selevää että jos ite ei oo käynny, niin käsitys perustuu mielikuviin, jotka on syntynny lehtikirjoittelun ja ...

H: niin ei voi todella sanoa, että on näin ennen kuin ite näkee. Ja siellä pitäsi olla aikaa. Pitäs oikein seurata ja kultuuria seurata ja kaikkea ennen kuin pystyis ottaan.

PH: Minkälainen käsitys sulla on ihmisten pukeutumisesta siellä? Siitähän nimittäin ihmiset puhuu aina kun ne käy matkoilla.

H: Siellä paljon näkee miliisejä, niitä pollareita.

PH: Kumpi sinusta on tyypillisempi kuva venäläisestä naisesta? #KUVIA#

H: Nämä. Nämä mummelit. Kyllä mää uskon että siellä on tämmösiä hyvin vaikiasti eläviä ihmisiä. Että siellä on ihan ruuasta hätä ja vaatteista.

PH: Entä sitten nämä kaunottaret?

H: Nämä kaunottaret on tietenkin jotain kuninkaallisia oikein. Heti semmosia, että näillä on sitten korkia arvo muutenkin yhteiskunnassa. Siellä ei sitten..

PH: Luuletko sää että siellä on eriarvoisuutta ihmisten välillä?

H: Varmasti. Kyllä. Onhan se kuitenkin niin iso maa ja se on muutenkin jakautunut niin hassusti, että .. eurooppalaisittain ajatellen. kyllä varmasti siellä on. Mutta sitten näkis kun kävis monessa eri kaupungissa ja paikalla, niin sitten näkis vielä enenmmän.

PH: Jos sää ajattelet niitten tavallisten ihmisten elämää siellä, niin minkälainen kuva sulla siitä on? Mitkä siellä on suurimpia ongelmia, mitkä taas vois olla sellasia hyviä puolia? Sää äsken mainitsit siitä, että sä arvelet että siellä on

